

SOLSONA: UN ARXIU MUSICAL INÈDIT

BERNAT CABRÉ I CERCÓS

Hi ha un aspecte de l'estudi musicològic que està íntimament lligat amb la tasca documental i de recerca en els diversos fons on s'acumulen els subjectes d'estudi, és a dir els arxius. La situació actual d'aquests què cal fer per millorar-ne el rendiment, com i quan s'ha de fer, quina fóra la seva millor adequació a les noves metodologies d'estudi, etc. són temes que, sens dubte, seran tractats en aquest simposi per gent molt més autoritzada que no pas jo.

De totes maneres em veig amb l'obligació de col·laborar en la construcció del nostre futur no amb una proposta general però sí amb una tasca concreta. Aquesta aportació és fruit d'una experiència gairebé anecdòtica i voltada d'aspectes més pretèrits, romàntics m'atreviria a dir, que no pas de futur.

Quan, fa un cert temps, vaig prendre possessió de la plaça d'organista de la catedral de Solsona el meu primer desig fou entrar a conèixer-ne els arxius per si podia trobar-hi músiques que s'hi haguessin pogut conservar; la desil·lusió fou absoluta.

La seu de Solsona no es trobava doncs en condicions d'haver esdevingut un centre de recepció, producció i difusió musical, tot i tractar-se d'un bisbat de creació moderna —creat *ex novo* per voluntat expressa de Felip II el 1593, subsistí fins al 1851 i va ser suprimit pel concordat entre la Santa Seu i Espanya; el 1895 es restaurà amb caràcter de d'administració apostòlica i el 1933 altre cop com a bisbat (Llorens, 1986)— modest i un pèl aïllat geogràficament? No podem respondre la pregunta amb total seguretat, encara que alguns testimonis ens parlen de la presència, com no podia ser d'altra manera, de certa activitat musical a la catedral. Així doncs tenim documentada la presència de l'organista Mateu Torres a Solsona el 1585 (Pedrell; Anglès, 1921), i si hem de fer cas del que deien els comissionats enviats a Madrid el 1590 per tal de pressionar a favor de la creació del nou bisbat a Solsona, i segons l'extracte publicat (Llorens, 1986), la fins aleshores col·legiata agustiniana tenia com a orgue «un dels millors y més fornits de música que hage en tota Catalunya», i, a més, els seus canonges i beneficiats s'havien de sotmetre a un examen de cant molt rigorós «per on és la més ben servida de Catalunya». A banda d'això, els testimonis que ens parlen amb seguretat de l'e-

xistència d'una capella de música al llarg dels segles XVII i XVIII són escassíssims i encara pendents d'estudi.

De tota manera és obvi que el culte i la litúrgia estarien acompanyats d'un servei musical més o menys efectiu.

Crec que es pot afirmar, sense gaire risc d'equivocar-se, que aquesta manca de notícies és conseqüència directa de l'incendi que infligiren les tropes napoleòniques a la catedral el 26 d'octubre de 1810, així com de la pràctica destrucció que patí la ciutat a causa de la Primera Guerra Carlista. De tot el que se salvà i que encara es conserva a l'Arxiu Diocesà de Solsona no ens n'ha pervingut gens de música, fora d'uns pocs llibres de cor.

Així doncs, i havent pres consciència d'aquest estat de coses, em vaig disposar a posar una mica d'ordre en un armari que es troba a l'estança que conté les manxes de l'orgue de la catedral. Enmig de gran quantitat de papers de música, impresos i manuscrits, de finals del segle XIX i primers del XX, i que algun dia s'hauran de catalogar, vaig trobar d'entrada la prova que tota aquella sèrie de papers no havien passat completament desapercebuts com hom tindria la temptació de creure, ja que, juntament amb aquells, hi havia un escrit datat l'any 1944 de la mà de mossèn Josep Armengou, famós com a predicador i pel seu abrandat catalanisme, organista aleshores de la capella de la Mare de Déu del Claustre, adjunta a la mateixa catedral. En aquest text es fa una aproximació històrica al contingut de l'«arxiu». En un acurat estil literari, ple de recança per un passat musical més pròsper del que li tocà viure, fa una afirmació que ens pot interessar: ha sentit dir —no sabem per boca de qui— que a l'arxiu de Solsona es conservaven obres de Joan Pau Pujol. Com més endavant veurem, aquesta suposició és en aquest moment una certesa. Malauradament, les troballes de Mn. Armengou no transcendiren a l'àmbit musicològic i hem hagut d'esperar més de cinquanta anys per veure-les sortir de l'oblit.

De tot aquell munt de música, la major part de la qual és fruit de la represa de l'any 1895, en destaquen una sèrie de manuscrits i impresos —em cenyeixo a allò anterior a la destrucció del 1810— que tot seguit detallo:

1) Tres passionaris —estampats per Lanaja et Quartenet a Saragossa l'any 1612, enquadernats amb pergamí i a la tapa dels quals es troben escrites en grans capitals les lletres C (cronista), S (sinagoga) i la creu corresponent al paper de Crist, respectivament. Tots tres llibres denoten un ús continuat i hi sovintegen les anotacions que deurien incloure-hi els cantants per tal d'ajudar-se en la interpretació del cant de la passió.

2) Un llibre de faristol, amb vint-i-vuit folis de paper, de format de 420 mm × 310 mm, enquadernat amb pergamí. Conté les passions segons sant Mateu i sant Joan en polifonia a quatre veus (CATB). No s'indica l'autor. El manuscrit pertany a un copista de finals del segle XVIII, però la música continguda es correspon, sens dubte, amb les mateixes passions que es troben al manuscrit 78/381 de l'Arxiu de Música de la Catedral de Girona datades el 1618 i que són obra de Joan Pau Pujol (González Valle, 1990). Al llarg del

manuscrit es denoten algunes variants que potser mereixerien un estudi comparatiu.

3. Una transcripció moderna de l'himne *Vexilla Regis* i de la seva estrofa *O Crux* a quatre veus, juntament amb les partitelles de tenor, baix i acompanyament escrites amb caràcters propis de finals del segle XVIII. L'autor resta anònim, però si hem de fer cas de l'escrit de mossèn Armengou, abans citat, hom podria suposar que es tracta dels mateixos himnes que hi havia a Santa Maria del Mar. Aquí igualment l'argument resta indemostrable. Cal creure a partir d'aquestes dades que la font, si més no indirecta, de mossèn Armengou seria l'estudi que sobre J. P. Pujol publicà Higiní Anglès (1926). Posteriorment, comparant-ho amb la transcripció del mateix himne que ens ofereix Josep Pavia a partir del manuscrit M, 586 de la Biblioteca de Catalunya, hem pogut comprovar que efectivament és obra del mestre mataroní (Bonastre *et al.*, 1994).

4. Un plec de setze folis de paper de 160 mm × 220 mm, presumiblement de la segona meitat del segle XVII. D'aquests setze folis es troben manuscrits en partitura d'orgue —un sol sistema de quatre pentagrames per full— des del foli 1^v fins al 14^v, a la resta hi seguim trobant els quatre pentagrames buits. El contingut d'aquest manuscrit és, tal vegada, la troballa més espectacular del conjunt ja que s'hi troben compreses tres peces la primera de les quals és la famosa *Ensalada* de Sebastián Aguilera de Heredia (1561-1627), seguidament hi apareix un fabordó de 1r to i l'inici d'un *tiento* de mà esquerra sobre el tema de la Salve. En tot el manuscrit no hi ha cap referència a l'autor de les obres, per tant hem de considerar les dues darreres com a anònimes, encara que l'estil de l'últim *tiento*, malauradament incomplet, ens el podria fer atribuïble al mateix Aguilera de Heredia. El fet gens menyspreable de representar una segona font d'una obra tan cèlebre i atractiva com l'*Ensalada* d'Aguilera de Heredia ve reforçat per algunes diferències existents amb l'altra font coneguda, el manuscrit 2187 de la Biblioteca d'El Escorial. Entre petites i subtils divergències en trobem d'altres que considero fonamentals i que bé mereixerien un acurat estudi crític.

5. En cinc fulls de paper de 320 mm × 220 mm es troba manuscrit, suposo en algun moment del segle XVII, el villancet *Cristalinas perlas* a cinc veus (CATTB) una per a cada full. Al revers del que correspon al *cantus* s'hi troba el títol i l'autor: Riquet. Cal creure que es tracta del músic Pere Riquet, mestre de la Seu d'Urgell entre 1598 i 1602 i altre cop entre 1605 i 1616 quan passa a la catedral de Tarragona fins al 1619, en què deixem de tenir-ne notícies (Bonastre, 1982). Fóra bonic pensar que la presència d'aquest villancet es correspongués amb una anada a Solsona de Riquet. Mirant la seva biografia, criden l'atenció els tres anys en què deixa d'estar documentat a la Seu d'Urgell. És fàcil, doncs, veure's incitat a imaginar-se'l ajudant a organitzar la capella de la catedral de l'incipient bisbat i, encara que no descabellada, s'ha de reconèixer la feblesa de la idea, més quan resta absolutament indemostrable.

6. Salm *Dixit Dominus* de 7è to a set veus, del mestre Balius segons resen les partitelles corresponents a cada veu i a l'acompanyament. El seu autor és

sens dubte Francesc Balius, que es troba documentat a Solsona com a mestre de capella entre els anys 1794 i 1802 (Arxiu Diocesà de Solsona, sèrie 22-225).

7. *Stabat Mater*, de F. Balius per a cinc veus i orquestra. Particel·les separades.

8. *Coro a Ntra. Sra. del Claustro a 5 voces con viols, oboes y trompas*. També de F. Balius. Particel·les separades.

9. *Coplas a los Dolores*. Obra incompleta que sembla que va ser escrita per a dos cors dels quals sols conservem fragmentàriament el primer. Cal entendre que el seu autor seria el mateix F. Balius, si més no, així ens ho indica mossèn Armengou que possiblement encara veié l'obra completa.

Aquest assaig de catàleg que sols recull una mínima part de l'arxiu musical de Solsona, i en conforma la part que sembla que és més interessant, si bé ens deixa amb immenses llacunes, com a mínim serveix per respondre en part la pregunta que fèiem més amunt. És indubtable que la catedral de Solsona, en una mesura que ara per ara no podem avaluar, participava de manera directa en el ric intercanvi que existia entre les capelles musicals del país, altrament no s'entendria la presència d'obres d'autors tan notables com Sebastián Aguilera de Heredia, Joan Pau Pujol o fins el mateix Riquet. L'existència d'aquests manuscrits, ultra el seu innegable valor musicològic, ens fa besllumar l'esperança que tal vegada encara queden amagades en qualsevol racó petites joies víctimes d'un immerescut oblit, que la tasca de descobriment i rescat d'arxius, contra el que pugui semblar, encara no està tancada; i finalment, ens porta a la inútil però irrefrenable lamentació pels avatars de la història que sols ens han permès fruit d'aquests pàl·lids reflexos d'un patrimoni que encara no hem acabat de recuperar.

BIBLIOGRAFIA

- ANGLÈS, H. *Johannis Pujol. Opera Omnia*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1926.
- BONASTRE, F. *Pere Riquet Missa Susanne un jour*. Tarragona, 1982.
- BONASTRE, F. [et al]. *Joan Pau Pujol: la música d'una època*. Mataró: Patronat Municipal de Cultura de Mataró; Altafulla, 1994.
- GONZÁLEZ VALLE, J. V. *La tradición polifónica del Canto de la «Passio» en Aragón*. Saragossa: IFC, 1990.
- GONZÁLEZ VALLE, J. V. *La tradición del Canto litúrgico de la Pasión en las catedrales de Aragón y Castilla*. Barcelona: CSIC, 1992.
- LLORENS, A. *Solsona i el Solsonès en la història de Catalunya*. Lleida: Virgili i Pagès, 1986.
- PEDRELL, F.; ANGLÈS, H. *Els madrigals i la Missa de difunts d'en Brudieu*. Barcelona: IEC, 1921.